

**Електронна бібліотека
видань історичного факультету
Харківського університету**

Чувпило О. О. Боротьба в Індійському національному конгресі навколо доповіді М. Неру (1928 – 1929 роки) // Вісник Харківського університету. – 1974. – № 104: Історія. – Вип. 8. – Харків: Видавниче об'єднання „Вища школа”, видавництво при Харківському державному університету, 1974. – С. 54 – 60.

При використанні матеріалів статті обов'язковим є посилання на її автора з повним бібліографічним описом видання, у якому опубліковано статтю. Дана електронна копія статті може бути скопійована, роздрукована і передана будь-якій особі без обмежень права користування за обов'язкової наявності першої (даної) сторінки з повним бібліографічним описом статті. При повторному розміщенні статті у мережі Інтернет обов'язковим є посилання на сайт історичного факультету.

Адреса редакційної колегії:

Україна, 61077, Харків, пл. Свободи, 4,
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна,
історичний факультет. **E-mail:** istfac@univer.kharkov.ua

©Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна; історичний факультет

©Автор статті

©Оригінал-макет та художнє оформлення – зазначене у бібліографічному описі видавництво

©Ідея та створення електронної бібліотеки – А. М. Домановський; А. О. Баскакова

Рішення IV конгресу Профінтерну дали змогу профспілкам Сходу, дотримуючись основної лінії, спрямованої на об'єднання профспілок всіх країн світу, і долаючи різні ухили та помилки, успішно боротись за класові інтереси пролетаріату і національне звільнення від гніту імперіалізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Международное профдвижение за 1924—27 гг. Отчет Исполбюро IV конгрессу Профинтерна. М., 1928, 544 с.
2. Отчет IV сессии Центрального Совета Красного Интернационала профсоюзов 9—15 марта 1926 года. М., 1926, 150 с.
3. Профинтерн в резолюциях. Сборник документов. М., 1928, 255 с.
4. Решение ИБ Профинтерна о вступлении Всекитайской федерации профсоюзов от I/V 1925 года. — «Красный Интернационал Профсоюзов», 1925, № 5, с. 319—320.
5. Решение ИБ Профинтерна о вступлении Всемонгольского Совета профсоюзов от 12/II 1927 года. — «Красный Интернационал Профсоюзов», 1927, № 2, с. 582—583.
6. IV конгресс Профинтерна. Стенографический отчет. Резолюции и постановления. М., 1928, 699 с.
7. Адибеков Г. М. Красный Интернационал профсоюзов. (Очерк истории Профинтерна). Профиздат, 1971, 119 с.
8. Адибеков Г. М. Профинтерн в борьбе за единство международного рабочего и профсоюзного движения. — «Новая и новейшая история», 1971, № 4, с. 16—32.
9. Геллер Л. Колониальный вопрос на IV конгрессе Профинтерна. — «Красный Интернационал Профсоюзов», 1928, № 6, с. 9—17.
10. Кузько В. А. В. И. Ленин и создание Красного Интернационала профсоюзов — Профинтерна (1920—1922). — «Борьба классов и современный мир». М., 1970, с. 148—180.

О. О. Чувпило

БОРЬБА В ІНДІЙСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНГРЕСІ НАВКОЛО ДОПОВІДІ М. НЕРУ (1928—1929 РОКИ)

Однією з найхарактерніших рис національно-визвольного руху Індії в кінці 20-х років ХХ століття була боротьба в Індійському національному конгресі навколо доповіді М. Неру. Вона аналізується в статтях А. Сміта [7], Б. Сейгеля [8], Л. Р. Гордон-Полонської [9], Н. А. Крашеніннікової [10] та інших. Але згадані автори більше уваги приділяють конституційній політиці англійського імперіалізму в Індії і значно менше боротьбі між лівими і правим крилом Конгресу з конституційного питання.

У «Новітній історії Індії» [4] конституційне питання висвітлюється дуже стисло, що пояснюється характером книги. В роботах Дж. Неру [11] і Р. Прасада [3] йдеться переважно про незгоди між правими і лівими в Конгресі з цього приводу, але

не дається соціальна основа незгод і все зводиться до різних тактичних принципів. Цим і обмежується коло праць, спеціально присвячених конституційному питанню в Індії в кінці 20-х років ХХ століття.

Напередодні нового піднесення національно-визвольного руху 1928—1933 рр. в середині Індійського національного конгресу чітко виділилися три течії, які розходилися у визначенні кінцевої мети партії.

Група буржуазних діячів Конгресу на чолі з М. К. Ганді відстоювала проведення старої політики ненасильної боротьби і відмови від співробітництва з колоніальними властями [12, с. 1]. Їх називали «противниками змін». Програма «противників змін» передбачала досягнення Індією статусу домініону.

Ще в березні 1923 р. оформилася в Конгресі група «прихильники змін», очолювана Ч. Р. Дасом і М. Неру. Вона виступала проти бойкоту законодавчих органів, за використання їх у своїх інтересах. Паралізувавши всю машину управління, «прихильники змін» хотіли таким чином досягти свараджу (самоуправління). Тому їх називали свараджистами.

Програма свараджистів відбивала страх буржуазії перед активним масовим рухом і її прагнення знайти безпечні методи боротьби з імперіалізмом [4, с. 131]. Бардольська резолюція похитнула віру в програму дій, пропонувану М. К. Ганді. І тому з середини 20-х років свараджисти займають керівне становище в Конгресі. Найближча їх мета — досягнення Індією статусу домініону [15, с. 5—6].

В середині 20-х років в Конгресі виділилася лівонаціоналістична течія, яка виражала інтереси тієї національної буржуазії, що вимагала активнішої боротьби з імперіалізмом. Представників згаданої течії не влаштовувала політика керівництва національного конгресу. Вони висували лозунг боротьби за повну національну незалежність. Лідерами лівонаціоналістичної течії були Дж. Неру і Субхае Чандра Бос.

Таким чином, після революційного піднесення 1918—1922 рр. національно-визвольний рух в Індії розколовся. І тому частина лідерів Індійського національного конгресу звертається до розробки національної конституції, вважаючи, що це буде та загальноіндійська платформа, яка допоможе об'єднатися.

За розробку національного проекту конституції взявся один із лідерів свараджистів алахабадський адвокат М. Неру [12, с. 5]. Представляючи інтереси Індійської національної буржуазії, М. Неру намагався виробити такий проект, який задовольнив би насамперед буржуазію і поміщиків Індії, котрі не бажали повного розриву з Британською імперією, а виступали тільки за збільшення їх ролі в управлінні країною [10, с. 161].

Ось чому проект М. Неру передбачав не повну незалежність Індії, а статус домініону. Проти такого проекту виступило ліве крило Конгресу, очолюване Дж. Неру і С. Ч. Босом, яке вима-

гало повного розриву з Британською імперією, стати на самостійний шлях розвитку. У своїй боротьбі ліві прагнули спиратися на широкий народний рух.

Поступово ліве крило Конгресу посилюється, залучаючи все більше прихильників, особливо серед конгресистської молоді, котра вбачала у молодому Дж. Неру свого вождя [8, с. 731].

Посилення впливу лівонаціоналістичного крила наглядно продемонструвала Мадраська сесія Конгресу, де переважали прихильники Дж. Неру і С. Ч. Боса. Вперше за пропозицією Дж. Неру було проголошено, що «Конгрес вважає кінцевою метою індійського народу повну національну незалежність» [14, с. 1].

Було затверджено й інші резолюції, запропоновані представниками лівонаціоналістичного крила, зокрема про бойкот комісії Саймона і підтримку Міжнародної ліги боротьби з імперіалізмом; резолюцію протесту проти воєнних приготувань з боку британського імперіалізму. Конгрес схвалював також боротьбу китайського народу проти імперіалізму [2, с. 144].

Яскравою ілюстрацією боротьби в Індійському національному конгресі з конституційного питання були події 1928 і 1929 років. Боротьба розгорнулася навколо проекту конституції, розробленого свараджистами на чолі з М. Неру і декларації Джавахарлала Неру про повну національну незалежність. Для правильного розуміння подій цього періоду треба простежити передісторію появи конституції М. Неру.

Згідно з законом про реформи, введеним англійським імперіалізмом у 1929 р., парламент Англії через 10 років повинен був вивчити результати здійснення реформ і призначити комісію «для розгляду урядової системи, зростання освіти і розвитку представницьких установ у Британській Індії та пов'язаних з цим питань» [8, с. 45—46].

У жовтні 1927 р. англійський уряд створив комісію під головуванням ліберала Джона Саймона [9, с. 356]. Передчасне призначення комісії пояснювалося бажанням британського уряду вирвати конституційну ініціативу з рук індійської буржуазії і розколоти національно-визвольний рух. Разом з тим англійський уряд хотів показати, що саме англійський парламент є кінцевою інстанцією для визначення дальшої долі індійської конституції.

Всі члени згаданої комісії були англійцями. Але вона мала право набирати в кожній провінції індійців як консультантів [13, с. 36]. Комісія мала розгорнути роботу на початку 1928 року [5, с. 265].

Звістка про призначення комісії Саймона викликала протести по всій Індії. «Індуси і мусульмани були однієї думки з цього питання і створювалося враження, що знову стає можливою спільна боротьба проти Англії», — пише один з лідерів Конгресу Раджендра Прасад у своїй «Автобіографії» [5, с. 265].

Комісія Саймона працювала, не знайшовши контакту з індійською суспільною думкою. В той же час основні політичні партії Індії намагалися виробити спільну політичну програму. У відповідності з резолюцією Мадраської сесії Конгресу на початку 1928 р. в Делі була скликана конференція всіх партій. Конгрес та інші організації, представлені на конференції, погодилися, що питання про конституцію для Індії мусить обговорюватися на основі вимоги повністю відповідального уряду [3, с. 402].

Комісія Саймона зустріла в Індії загальний бойкот [14, с. 5]. І все ж вона продовжувала свою діяльність. Міжпартійна конференція вважала, що одної критики цієї комісії, недостатньо, а треба підготувати єдиний конституційний план [5, с. 282]. Тому й було організовано невеликий комітет на чолі з М. Неру, якому доручили до липня 1928 р. розробити проект конституції. Цей комітет стали називати «комітетом М. Неру», а представлену ним пізніше доповідь «доповіддю М. Неру» [1, с. 191].

Таким чином, у 1928 році в Індії одночасно працювали дві конституційні комісії. Одна з них представляла інтереси англійського імперіалізму і намагалася виробити таку схему управління Індією, яка забезпечувала б збереження Британського колоніального панування в країні. Друга складалася з представників індійської національної буржуазії і хотіла виробити проект самоуправління, котрий задовольнив би як буржуазію, так і поміщиків Індії.

«Комітет М. Неру» закінчив свою роботу в липні 1928 року. Проект конституції, відомий під назвою «доповіді М. Неру», був переданий на розгляд загальноіндійської і провінційної всепартійних конференцій. Його копію переслали для ознайомлення комісії Саймона [9, с. 366].

Доповідь складалася з трьох частин: перша присвячувалась майбутньому статусові Індії, друга — головним правам індійських громадян, третя — питанням, зв'язаним з індійсько-мусульманськими відносинами [9, с. 366].

Доповідь ґрунтувалася на наданні Індії статусу домініону [11]. Передбачались зміна адміністративного поділу з врахуванням лінгвістичного принципу і розширення самоуправління окремих провінцій. Питання про федерацію безпосередньо не розглядалося: навпаки, підкреслювалась необхідність централізації майбутньої індійської держави. Багато уваги приділялося відповідальному урядові. Англійський уряд міг втручатися тільки у питання зовнішніх відносин і оборони. Також передбачалося введення митної автономії [4, с. 217].

Доповідь вимагала надання народам Індії свободи слова, друку, зборів, організацій та інших громадянських прав і була спрямована проти релігійної та кастової дискримінації. Але в ній нічого не говорилося про забезпечення прожиткового мі-

німуму трудящих Індії, про обмеження володінь великих земельних магнатів і наділення селян землею [4, с. 217].

В основному цей проект відбивав інтереси великої індійської буржуазії і поміщицьких прошарків, незадоволених існуючою системою правління і якоюсь мірою пов'язаних з промисловими і торговельними колами.

У розділі, присвяченому індійсько-мусульманським відносинам, йшлося про охорону прав мусульман і розподіл місць у законодавчих органах окремих провінцій. Проект був спрямований проти куріальної системи виборів, передбачав єдині вибори і загальне виборче право. Відповідно до нього мусульманам мали надати деякі гарантії у тих провінціях, де мусульмани становили меншість [4, с. 217].

Перші ж обговорення в доповіді М. Неру виявили, що компрадорським і поміщицьким колам, які згодилися співробітничати з Конгресом на початку 1928 року, вона здається «надто лівою». У той же час цей проект конституції не задовольнив багатьох представників національної буржуазії, не говорячи вже про робітників, селян ремісників. Критики справа звинувачували його в надмірній демократичності, критики зліва не могли погодитися з відмовою від повної незалежності.

Відсутність єдності з ряду найважливіших питань виявилася уже в Лакнау на Всеіндійській партійній конференції, яка зібралася у серпні 1928 р., щоб розглянути доповідь «комітету Дж. Неру» [1, с. 191].

Ліве крило Конгресу на чолі з Джавахарлалом Неру не збиралося йти на поступки у питанні про незалежність. Ліві вимагали, щоб кожен з учасників конференції зберіг за собою право діяти вільно, — Конгрес міг би визнавати своєю метою незалежність, а помірковані групи — статус домініону. Однак більшість делегатів на чолі з М. Неру не хотіли йти ні на які поступки. У відповідь на це Дж. Неру і С. Ч. Бос створюють загальноіндійську Лігу незалежності і подають у відставку з постів генеральних секретарів Конгресу. «Але робочий комітет не прийняв моєї відставки, заявивши мені, що ми можемо продовжити свою діяльність в Лізі, не вступаючи в яке б то не було протиріччя з політикою Конгресу» — пише Дж. Неру у своїй «Автобіографії» [1, с. 193].

Після закінчення конференції в Лакнау у вересні 1928 року було скликано засідання Виконавчого комітету Конгресу в Делі, де знову з усією гостротою постало питання про незалежність. Довгі суперечки не дали позитивних наслідків, тому розгляд цього питання було перенесено на Калькуттську сесію Національного конгресу, яка відбулася у грудні 1928 року [9, с. 366].

На цій сесії між обома групами велися довгі суперечки і врешті решт було прийнято компромісне рішення. Головна резолюція з'їзду в її остаточному варіанті схвалювала доповідь

іжпартійної конференції, але вказувала: коли англійський ряд протягом року не дасть згоди на конституцію М. Неру, то Конгрес вважатиме своєю метою досягнення незалежності. Резолюція була прийнята незначною більшістю: 1350 проти 973 голосів [1, с. 206].

Ця резолюція була відступом від ідеї незалежності, бо доповідь міжпартійної конференції не вимагала навіть повного статусу домініону. Однак представники лівого крила Конгресу голосували за резолюцію. Це пояснюється тим, що ліві намагалися зберегти єдність в ім'я спільної боротьби проти колоніального становища Індії. Важливу роль зіграло і те, що представники національної буржуазії намагалися укріпити єдність Конгресу, щоб протиставити свою ідеологію впливові комуністів.

Резолюція, що схвалювала проект конституції М. Неру, була утрінута з великим незадоволенням не тільки трудящими, а й багатьма представниками національної буржуазії [9, с. 375]. Індійська Ліга незалежності під керівництвом Дж. Неру С. Ч. Боса вела активну пропаганду за повну незалежність країни і залучала все більше і більше прихильників. Крім мовлення про повну національну незалежність, Ліга висунула економічну програму з рішучими вимогами: ліквідація економічної нерівності, націоналізація провідних галузей промисловості, 8-годинний робочий день і т. д.

Дж. Неру склав для Ліги програму соціальних реформ, яку він розглядав як необхідну уступку з боку «освіченого капіталізму». Він ясно сформулював позицію Ліги, включивши до своєї програми пункт про розгляд конфліктів між працею і капіталом Третейською арбітражною камерою, щоб ліквідувати страйки [2, с. 147].

Після створення Всеіндійської Ліги незалежності по всій країні виникають місцеві ліги. Їх поява була викликана незадоволенням значної частини індійської національної буржуазії позицією її поміркованого крила, апрограма відображала прагнення індійської громадськості до боротьби за повну національну незалежність. У багатьох провінціях такі ліги співробітничали з робітничо-селянськими партіями [4, с. 218].

Рік відстрочки минув, але конституція М. Неру не була прийнята урядом. Прихильники незалежності виступають за скликання чергового з'їзду Конгресу, який мав розробити резолюцію про незалежність. З'їзд збирається в Лахорі у грудні 1929 року. Перед початком його М. Неру та інші лідери Конгресу зустрілися з віце-королем Індії лордом Ірвіном [5, с. 299]. Ірвін категорично відмовився навіть вести розмови про надання Індії статусу домініону. Тому на Лахорському з'їзді розробляється резолюція про незалежність. Вона була прийнята майже одностайно [1, с. 223]. Суперечки виникли при голосуванні з другорядного питання — запропонованої до резолюції поправ-

ки. «Поправка була відхилена, а головна резолюція була проголошена прийнятою 31 грудня, в той самий момент, коли годинник пробив північ і старий рік уступив місце новому», — згадує Дж. Неру [1, с. 223].

Таким чином, як тільки минув рік відстрочки, встановлений Калькуттським з'їздом Конгресу, було прийнято рішення боротись за повну національну незалежність. Це рішення свідчило, що багаторічна боротьба між правими і лівими в Індійському національному конгресі з конституційного питання на Лахорському з'їзді завершилася. Перемогу здобуло ліве крило на чолі з Дж. Неру і С. Ч. Босом, яке вважало основним завданням індійського народу — досягнення повної національної незалежності. Національно-визвольний рух Індії вступив на новий етап своєї боротьби, маючи чітку програму — досягнення повної національної незалежності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джавахарлал Неру. Автобіографія. М., 1955, 656 с.
2. Джон Бошам. Англійський імперіалізм в Індії. М., 1935, 174 с.
3. Синха Н. К., Банерджи А. Ч. Історія Індії. М., 1954, 440 с.
4. Новейшая история Индии. М., 1959, 758 с.
5. Раджендра Прасад. Автобіографія. М., 1961, 623 с.
6. Пронин А. Новая индийская конституция. — «Революционный Восток», 1935, № 1, с. 7—12.
7. Смит А. Индийская конституция. — «Мировое хозяйство и мировая политика», 1935, № 3, с. 11—15.
8. Сейгель Б. Комиссия Саймона и английская политика в Индии. — «Революционный Восток», 1935, № 4—5, с. 22—26.
9. Гордон-Полонская Л. Р. Подготовка английским правительством нового акта об управлении Индией и позиции индийских политических партий (1928—1933). — «Ученые записки Института востоковедения», т. XVIII, М., 1957, с. 18—25.
10. Крашенинникова Н. А. Некоторые вопросы национально-освободительной борьбы и конституционного развития Индии после 1917 г. — «Труды университета Дружбы народов им. Патриса Лумумбы», т. 34, М., 1968, № 3, с. 147—164.
11. «Правда», 1928, 30 грудня.
12. The Masses of India, 1926, vol II, No 7.
13. The Masses of India, 1927, vol III, No 12.
14. The Masses of India, 1928, vol IV, No 1.
15. The Masses of India, 1928, vol IV, No 2.

В. Ф. Пахомов

ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ НАРОДНОГО ФРОНТУ ЧІЛІ В ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ (1938—1941 РОКИ)

Уряд Педро Агірре Серди, що прийшов до влади в Чилі після перемоги Народного фронту на президентських виборах 1938 р., працював протягом грудня 1938—лютого 1941 років. Занадто короткий проміжок часу, об'єктивні труднощі, з якими зустрівся уряд, а також опір реакції прогресивним заходам не дали йому змоги розгорнути діяльність повною мірою. Та все ж